

آداب مهمانی

(۲)

در شماره گذشته به پاره‌ای از آداب مهمانی از جمله موضوع دعوت به مهمانی، اجابت نمودن و ورود با اجازه به خانه میزبان و متفرق شدن پس از صرف غذا اشاره شد و اینک برخی دیگر از آداب مهمانی:

وظائف متقابل میهمان و میزبان

همان‌گونه که همیشه مسئولیتها جنبه متقابل دارد، میهمان و میزبان هم از این قانون مستثنی نبوده و هرکدام در برابر یکدیگر وظایفی دارند. یکی از آن وظایف، رعایت سادگی در پذیرائی است که میزبان، خود را به تکلف و زحمت نیاندازد. بسیاری از میزبانها به خاطر چشم‌هم‌چشمی و رودربایستی، خود را به زحمت می‌اندازند و پذیرائیهای پرزرق و برق و تشریفات بیش از اندازه فراهم می‌نمایند که هم خود به زحمت می‌افتند و هم مهمان. مهمان از این نظر که ممکن است روزی همان مهمان، میزبان صاحب‌خانه امروزی شود و او نتواند همانند آن را فراهم کند و باعث شرمندگی او شود و در نتیجه، این سنت نیکوی اسلامی از میان مسلمانان

برچیده شود، چنانکه امروزه به خاطر همین تشریفات غیر ضروری، اطعام و احسان و مهمانی کم شده و یا خیلی کم رنگ شده است.

از دیدگاه اسلام تشریفات و پذیراییهای پرزحمت (با تمام ارزشی که میهمان دارد) نه تنها کار پسندیده و عاقلانه نیست، بلکه از آن نهی کرده و یک خط عادلانه ترسیم نموده است. و آن اینکه: «میزبان از آنچه دارد مضایفه نکند و میهمان نیز بیش از آن را انتظار نداشته باشد».

«افراد با ایمان با برادر دینی خود رودربایستی ندارد و من نمی دانم کدام یک از این دو عجبیتر است؟ آیا کسی که هنگام ورود بر برادر مؤمن خود، او را به زحمت می افکنند؟ یا کسی که شخصاً به سراغ تکلف و زحمت برای میهمان می رود؟»

امام صادق علیه السلام می فرماید:

«افراد با ایمان با برادر دینی

خود رودربایستی ندارد و من نمی دانم

کدام یک از این دو عجبیتر است؟ آیا

کسی که هنگام ورود بر برادر مؤمن

خود، او را به زحمت می افکنند؟ یا

کسی که شخصاً به سراغ تکلف و زحمت برای میهمان می رود؟»^(۱)

همچنین سلمان فارسی (ره) می گوید:

«پیامبر به ما امر فرمود که وقتی مهمان بر ما وارد شد و ما چیزی نداریم

خود را به زحمت نیاندازیم و هرچه موجود داریم با آن، از مهمان پذیرائی بعمل

آوریم»^(۲).

۱. «المؤمن لا یحتشم من أخیه و ما أدري أيهما اعجب؟ الذی یكلف أخاه إذا دخل علیه أن یتكلف له؟ أو المتكلف لأخیه؟» (بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۴۵۳، کتاب العشرة، باب آداب الضیف، ح ۱۳).

۲. قال سلمان: امرنا رسول الله صلی الله علیه و آله «أن لا نتكلف للضيف ما ليس عندنا و أن نقدم إليه ما حضرنا» (محرحة البيضاء، ج ۳، ص ۲۹).

احادیثی که در این قسمت از مقاله تقدیم خوانندگان ارجمند می‌شود، بیشتر شامل حال مهمانهای وارده بدون دعوت می‌شود اما اگر چنانکه انسان کسی را دعوت کند، باید نسبت به مهمان تدارک دیده و پذیرائی شایسته و در خور شأن او بعمل آورد و اگر امروز بین ما چنین آدابی مرسوم است، نشأت گرفته از فرهنگ غنی قرآن و اهل بیت است که بین مهمانی که خودش وارد شده و مهمانی که از او دعوت بعمل آمده، از نظر پذیرائی فرق گذاشته شده است چنانکه امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «إِذَا أَتَاكَ أَخُوكَ فَآتِهِ بِمَا عِنْدَكَ وَإِذَا دَعَوْتَهُ فَتَكَلَّفْ لَهُ»^(۱). «هر وقت برادر دینی‌ات به عنوان مهمان به تو وارد شد، هر چه موجود هست بیاور و اگر دعوت کردی، خودت را برای او به زحمت بیانداز».

وظائف میزبان

اسلام میهمان را یک هدیه آسمانی می‌داند و باید او را مانند جان گرامی داشت و نهایت احترام را کرد. امیرمؤمنان از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل می‌کند که فرمود: «مَنْ حَقَّ الضَّيْفِ أَنْ تَمْشِيَ مَعَهُ فَتُخْرِجَهُ مِنْ حَرِيمِكَ إِلَى الْبَابِ»^(۲). «از حقوق میهمان آن است که او را تا در خانه بدرقه کنی».

از وظائف میزبان نسبت به میهمان این است که وسائل راحتی و آسایش او را فراهم آورد حتی در حدیثی می‌خوانیم که یکی از حقوق میهمان این است که حتی خلال دندان هم پس از صرف غذا برای او باید فراهم ساخت چنانکه پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «إِنَّ مِنْ حَقِّ الضَّيْفِ أَنْ يَعَدَّ لَهُ الْخَالَ»^(۳).

۱. بحارالأنوار، ج ۷۵، ص ۴۵۳، باب آداب الضیف و صاحب المنزل، ح ۱۲.
۲. بحارالأنوار، همان، باب ۹۱، ح ۱.
۳. همان، ص ۴۵۵، ح ۲۶.

و یکی از وظائف میزبان این است که درباره غذا خوردن، از مهمان سؤال نکنند یعنی نپرسد که آیا غذا خورده‌ای یا نه؟ و آنچه دارد برای او آماده کند زیرا سخاوتمند واقعی کسی است که از بذل آن چه حاضر دارد، مضایقه نکند و خود جلوتر شروع به غذا خوردن نموده و پس از میهمان دست بردارد.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

«میزبانی که آنچه را
بیسرای میهمانش
آورده است کوچک
بشمرد هلاک (و
گمراه) شده است
همچنین میهمانی که
آنچه را که نزد میزبان
حاضر است، کوچک
بشمرد، گمراه
است.»

«از کارهای ناپسند بر سر سفره که باعث خجالت و رودربایستی مهمان می‌شود این است که میزبان پیش از میهمان دست از غذا بکشد. و فرمود: به برادر مهمانی که بر تو وارد شده، نگو آیا غذا خورده‌ای یا نه؟ بلکه هرچه موجود داری بیاور، چرا که سخاوتمند کسی است که از امکانات موجود بذل و بخشش نماید»^(۱).

و این به خاطر آن است که گاهی ممکن است افرادی کم‌رو و خجالتی باشند و نگویند که غذا نخورده‌اند. و به همین دلیل دستور داده شده است که در مورد خوردن غذا از میهمان سؤال نشود.

یکی دیگر از وظائف میزبان، تحقیر نکردن غذا است که در عصر ما (و شاید از زمانهای دور، این مسأله رسم شده)، این است که وقتی غذا حاضر شد، هم پیش از غذا و هم پس از صرف غذا میزبان به خاطر غذا عذرخواهی می‌کند و غذا را

۱. «أَنَّ مِنَ الْحَشْمَةِ عِنْدَ الْأَخِ إِذَا أَكَلَ عَلَى خِوَانٍ عِنْدَ أَخِيهِ أَنْ يَرْفَعَ يَدَهُ قَبْلَ يَدِيهِ وَ قَالَ: لَا تَقُلْ لِأَخِيكَ إِذَا دَخَلَ عَلَيْكَ أَكَلْتَ الْيَوْمَ شَيْئًا؟ وَ لَكِنْ قَرَّبْ إِلَيْهِ مَا عِنْدَكَ فَإِنَّ الْجَوَادَ كُلَّ الْجَوَادِ مَنْ بَدَلَ مَا عِنْدَهُ» (همان، ص ۴۵۵، ح ۲۸).

تحقیر می نماید و همچنین گاهی میهمان در غیاب میزبان، غذا را تحقیر می نماید که اکثر ماها کم و بیش با این مسأله برخورد داشته ایم.

البته تحقیر غذا بیشتر در میان بعضی از مرفهین و اهل تشریفات معمول است که هر قدر سفره رنگین تر باشد، باز هم می گویند ناقابل است، ببخشید، لایق شما نبود. همچنین مهمانهای از آن قماش، به یکدیگر می گویند این چه چیزی است که درست کرده، اگر نداشت یا بلد نبود چرا میهمان دعوت کرده است؟ اما اسلام از این تشریفات و گفتارهای نادرست نهی کرده و فرموده است غذا نعمت خداست و نباید آن را تحقیر کرد. در حدیثی از امام صادق علیه السلام می خوانیم که فرمود: «هَلِكُ امْرَأَةٍ اِحْتَقَرُ لِأَخِيهِ مَا يَحْضُرُهُ وَ هَلِكُ امْرَأَةٍ اِحْتَقَرُ مِنْ أُخِيهِ مَا قَدِمَ إِلَيْهِ»^(۱).

«میزبانی که آنچه را برای میهمانش آورده است کوچک بشمرد هلاک (و گمراه) شده است همچنین میهمانی که آنچه را که نزد میزبان حاضر است، کوچک بشمرد، گمراه است.»

از آنجائی که اسلام به میهمان و میهمانی ارزش قائل است و درگرمی داشتن میهمان موشکافی می کند، می گوید: هنگام ورود میهمان به او کمک کنید و وسائل او را از دستش بگیرید و خودتان به خانه بیاورید اما موقع رفتن از منزل، به او کمک نکنید که مبادا او تصور کند که شما مایل به رفتن او هستید.

البته جائی که احتیاج به کمک باشد، و بدون کمک میزبان، میهمان به زحمت بیفتد، باید کمک کرد.

عده ای از طایفه جهینه، مهمان امام صادق علیه السلام شدند آن حضرت پذیرائی خوبی از آنان به عمل آورد، وقتی خواستند بروند، امام هدایائی نیز به آنان داد.

۱. محبة البیضاء، ج ۳، ص ۳۰، کتاب آداب الأکل.

سپس به غلامان خود فرمود: کنار بروید و برای رفتن به آنان کمک نکنید. هنگامی که میهمانان از آماده کردن وسایل سفر فارغ شدند، برای خداحافظی آمدند، و گفتند یابن رسول الله ما را مهمان کردی و به بهترین وجه از ما پذیرائی کردی و به ما هدیه دادی، چرا به غلامانت فرمودی برای بستن بار سفر و رفتن از خانه به ما کمک نکنند؟ امام فرمود:

«ما خانواده‌ای هستیم که میهمان خود را در رفتن از خانه خود کمک نمی‌کنیم»^(۱).

وظائف میهمان

چنانکه در اول مقاله اشاره شد، همیشه مسئولیتها جنبه متقابل دارند لذا میهمان نیز همانند میزبان وظایفی دارد که به خاطر اختصار، به پاره‌ای از آنها که ضمن وظائف میزبان به آنها اشاره شد، مانند به زحمت نیانداختن میزبان و حقیر نشمردن غذا؛ در این جا به یکی دیگر از آن وظائف اشاره می‌کنیم که شاید بعضی از اشخاص پس از ورود به خانه میزبان، به آن توجه نداشته و مراعات نکنند، این است که طبق احادیث رسیده از حضرات معصومین علیهم‌السلام میهمان موظف است پیشنهاد میزبان را بپذیرد و انجام دهد، از جمله اینکه هرکجا را برای نشستن پیشنهاد می‌کند، بپذیرد.

«هنگامی که یکی از شما وارد منزل برادر مسلمانان شدیده هر جا پیشنهاد می‌کند، بنشینید زیرا صاحب‌خانه به وضع خانه‌اش و قسمت‌هایی که نباید آشکار و دیده شود، آشناتر از میهمان می‌باشد»

۱. همان، ص ۲۵۲ - ۴۵۱.

در حدیثی که امام صادق علیه السلام، علت آن را بیان می‌کند و می‌فرماید:

«هنگامی که یکی از شما وارد منزل برادر مسلماتان شدید، هرچا پیشنهاد می‌کند، بنشینید زیرا صاحب‌خانه به وضع خانه‌اش و قسمتهائی که نباید آشکار و دیده شود، آشنا تر از میهمان می‌باشد»^(۱).

به عنوان حسن ختام این مقال، حدیثی از امام رضا علیه السلام می‌آوریم که در واقع یکی دیگر از آداب مهمانی و مهمان بشمار می‌رود. آنجا که می‌فرماید:

«شخصی، امیر مؤمنان علی علیه السلام را به خانه خود دعوت کرد. آن حضرت فرمود: قبول می‌کنم به سه شرط: عرض کرد آن سه شرط چیست؟ فرمود:

۱. به هرچه در خانه آماده داری، اکتفا کنی و به خاطر من از بیرون چیزی نخری.

۲. به خاطر من دچار کمبود یا ناراحتی و تکلف در خانه نشوی.

۳. به اهل و عیالت اجحاف نشود. گفت یا امیرالمؤمنین بچشم، هرچه شما بفرمایید قبول است، آن حضرت قبول کرد^(۲).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۱. «إذا دخل أحدكم على أخيه في رحله، فليقعد حيث يأمر صاحب الرحل فإن صاحب الرحل أعرف بعورة بيته من الداخل عليه». (بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۴۵۱، کتاب العشرة، باب ۹۱، ح ۲).
۲. عن الرضا علیه السلام قال: «دعا رجل امير المؤمنين فقال له: قد أجبته على أن تضمن لي ثلاث خصال: قال و ما هنّ يا امير المؤمنين؟ قال: لا تدخل عليّ شيئاً من خارج و لا تدخر عليّ شيئاً في البيت و لا تجحف بالعيال. قال: ذلك لك، فأجابته». (بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۴۵۱، باب ۹۱، آداب الضيف).